

การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม เชิงฟื้นฟู: กรณีศึกษาสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

สิริมาศ ศรขาว^{1*}, เอกชัย กิจเกษมเจริญ², เรืองอุไร วรรณโก² และ พิทักษ์ ทองแสง³

¹สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

²สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

³สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

*sirimas.s@rbu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ(1)ศึกษากระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี (2)วิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูและ(3)พัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานพินิจ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบบูรณาการโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์เอกสารจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน ได้แก่ผู้บริหารเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนในสถานพินิจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงแนวคิด

ผลการวิจัยพบว่า (1)กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เกิดขึ้นผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่การสร้างประสบการณ์ผ่านกิจกรรม (Experience) การสะท้อนคิด (Reflection) การสร้างความเข้าใจและบทเรียน (Conceptualization) การทดลองปฏิบัติและปรับปรุงพฤติกรรม (Experimentation) และการเสริมสร้างการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะชีวิต ความรับผิดชอบและพฤติกรรมเชิงบวกของเยาวชน (2) การวิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้พบว่าความสำเร็จของกระบวนการฟื้นฟูเกิดจากการบูรณาการความร่วมมือของบุคลากรในสถานพินิจ ภาคีเครือข่ายและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (3) จากผลการศึกษาได้นำไปสู่การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice Experiential Learning Model: RJ-EL Model) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู การฟื้นฟูเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โมเดลการเรียนรู้

Development of an Experiential Learning Model for Youth Rehabilitation in the Justice System: A Case Study of the Juvenile Observation and Protection Center in Chanthaburi Province

Sirimas Sornkhaow ^{1*}, Ekachai Kitkasachroen ², Ruangurai Wannako ² and Pituk Tongsang ³

¹Interdisciplinarity of Sustainable Development Faculty of Humanities and Social Sciences, Ramphaiphanni Rajabhat University.

²Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ramphaiphanni Rajabhat University

³Department of Youth Observation and Protection, Chanthaburi

*sirimas.s@rbru.ac.th

Abstract

This study aimed to (1) examine the experiential learning processes used in the development and rehabilitation of youth in the Juvenile Observation and Protection Center in Chanthaburi Province, (2) analyze the components and mechanisms of learning activities that promote youth rehabilitation in the rehabilitation justice process, and (3) develop an experiential learning model appropriate to the context of the juvenile observation center. The research employed an integrated qualitative methodology, collecting data through in-depth interviews, observations, and document analysis from 15 key informants, including administrators, staff, and network partners involved in youth development at the juvenile observation center. Data were analyzed using content analysis and conceptual synthesis.

The results found that (1) the experiential learning process occurs through practical activities and the participation of stakeholders, consisting of five stages: creating experiences through activities (Experience), reflection, creating understanding and lessons (Conceptualization), experimentation and behavior adjustment (Experimentation), and strengthening reintegration into society (Reintegration), which helps develop life skills, responsibility and positive behavior among youth. (2) The analysis of the components and mechanisms of learning activities indicated that the success of the rehabilitation process results from the integration of collaboration among personnel in the juvenile observation center, network partners, and participatory learning activities based on real-life experiences. (3) The findings led to the development of an Experiential Learning Model for Youth Rehabilitation within the Restorative Justice Process (Restorative Justice Experiential Learning Model: RJ-EL Model). This model provides a framework for designing youth development activities that promote deep learning and sustainable behavioral change.

Keywords: Experiential learning, Rehabilitation justice process, Youth rehabilitation, Juvenile detention and protection center, Learning model

บทนำ

ปัญหาเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ เนื่องจากเยาวชนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนจึงมิได้สะท้อนเพียงปัญหาพฤติกรรมส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของเยาวชน หากกระบวนการฟื้นฟูไม่สามารถพัฒนาเยาวชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างเหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อปัญหาการกระทำผิดซ้ำและปัญหาสังคมในระยะยาว

แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวทางการแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูพฤติกรรม การสร้างความรับผิดชอบ และการสร้างโอกาสให้เยาวชนสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ มากกว่าการมุ่งเน้นการลงโทษเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Ratana Chinbutranon [1] ที่พบว่า กระบวนการฟื้นฟูเยาวชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณค่าทางจริยธรรม การสร้างความรับผิดชอบ และการเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณค่า นอกจากนี้ Phattharawan Rattanaset [2] ยังเสนอว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนควรยึดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก โดยเน้นการฟื้นฟู การติดตาม และการป้องกันการกระทำผิดซ้ำอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการเชื่อมโยงประสบการณ์สู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ โดย Supachai Traithaitheera et al.[3] พบว่า การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วม วางแผนชีวิต และสะท้อนคิดจากประสบการณ์ สามารถช่วยพัฒนาสมรรถนะและเสริมสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ Nutchana Phutthasaeng et al.[4] พบว่า การจัดกิจกรรมแบบลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับกระบวนการสะท้อนความคิด ช่วยให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ พฤติกรรม และความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคม

นอกจากนี้ งานวิจัยของ Kan Sriwiphasathit [5] ยังสะท้อนว่า การฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้เกิดประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายในชุมชน รวมถึงการมีระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนาเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ Matalak Seramethakul et al. [6] เสนอว่า ระบบยุติธรรมชุมชนที่มีประสิทธิภาพควรมีความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในทุกระดับ เพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูและลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำของเยาวชน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า แม้จะมีแนวทางการพัฒนาเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมหลากหลายรูปแบบ แต่ยังคงขาดโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่บูรณาการกระบวนการเรียนรู้ การฟื้นฟู และระบบสนับสนุนทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังนั้น การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู จึงมีความสำคัญต่อการสร้างแนวทางการพัฒนาเยาวชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน

แม้ว่าสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแต่ละแห่งจะดำเนินงานภายใต้กฎหมายและแนวทางเดียวกัน แต่บริบทของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรีมีลักษณะเฉพาะที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมการฟื้นฟูเยาวชน กล่าวคือ มีการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเยาวชนผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ การฝึกทักษะอาชีพ การพัฒนาทักษะชีวิต และการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมของเยาวชน อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวยังขาด

กรอบแนวคิดหรือโมเดลที่สามารถบูรณาการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เข้ากับกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ การติดตามผล และการขยายผลสู่พื้นที่อื่นยังมีข้อจำกัด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรีเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านการดำเนินกิจกรรมและเครือข่ายความร่วมมือ อีกทั้งมีศักยภาพในการพัฒนาและทดลองต้นแบบโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแห่งอื่นได้

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น คณะนักวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประกอบด้วยดังนี้

1.แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) David A. Kolb [7] อธิบายว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory: ELT) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ให้เป็นองค์ความรู้ โดยผู้เรียนจะเรียนรู้ผ่านวงจรการเรียนรู้ (Learning Cycle) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การได้รับประสบการณ์ตรง (Concrete Experience) (2) การสะท้อนคิดจากประสบการณ์ (Reflective Observation) (3) การสร้างมโนทัศน์หรือองค์ความรู้ใหม่ (Abstract Conceptualization) และ (4) การทดลองนำองค์ความรู้ไปใช้ (Active Experimentation) ซึ่งทั้งสี่ขั้นตอนทำงานเป็นวงจรต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม แนวคิดดังกล่าวได้รับการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเชิงวิชาชีพ และการฟื้นฟูผู้กระทำผิด เนื่องจากช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างยั่งยืน

2.แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice) Howard Zehr [8] เสนอว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูเป็นแนวคิดที่เปลี่ยนมุมมองจากการลงโทษผู้กระทำผิดไปสู่การเยียวยาความเสียหายและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน โดยเน้นให้ผู้กระทำผิดตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำ รับผิดชอบต่อการกระทำของตน และมีส่วนร่วมในการแก้ไขความเสียหาย หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะชีวิต และการเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมมากกว่าการลงโทษเพียงอย่างเดียว

3.งานวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม งานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศมีข้อค้นพบสอดคล้องกันว่า การฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีประสิทธิภาพควรใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่ายร่วมกัน โดยงานวิจัยของ Traithaitheera et al. [3] และ Phutthasaeng et al. [4] พบว่า การเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติสามารถพัฒนาทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ และความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมได้ ขณะที่งานวิจัยของ Umbreit, M. S., Coates, R. B., & Vos, B. [9] รวมถึง Lipsey [10] ชี้ให้เห็นว่า โปรแกรมฟื้นฟูที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคม สามารถลดอัตราการกระทำผิดซ้ำและเพิ่มโอกาสในการกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และ กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู ในฐานะแนวคิดที่ช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่ส่วนใหญ่ศึกษาทั้งสองแนวคิดแยกจากกัน โดยงานด้านการเรียนรู้มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ขณะที่งานด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูมุ่งเน้นการเยียวยา การสร้างความรับผิดชอบ และการลดการกระทำผิดซ้ำ นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่ยังเป็นการประเมินผลของกิจกรรมหรือโครงการเฉพาะด้าน มากกว่าการพัฒนาโมเดลเชิงบูรณาการที่สามารถอธิบายกลไกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ช่องว่างองค์ความรู้ (Research Gap) คือ ยังไม่มีงานวิจัยที่บูรณาการวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb เข้ากับหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูของ Zehr และระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการภายในบริบทของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนของประเทศไทย งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนา Restorative Justice Experiential Learning Model (RJ-EL Model) เพื่อเชื่อมโยงองค์ประกอบดังกล่าวเข้าด้วยกัน และนำเสนอเป็นต้นแบบการฟื้นฟูเยาวชนที่สามารถประยุกต์ใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแห่งอื่นได้

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู: กรณีศึกษาสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี” เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ วิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชน และพัฒนาโมเดลการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานพินิจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูเยาวชนที่มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู
3. เพื่อพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบบูรณาการ (Integrated Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในเชิงลึกทั้งในระดับกระบวนการ แนวคิด และการปฏิบัติจริงในพื้นที่ศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารจำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจำนวน 5 คน และผู้แทนภาคี จำนวน 5 คน

เครื่องมือ การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1.แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูเยาวชน โดยครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การฟื้นฟูเยาวชน และการพัฒนาโมเดลการเรียนรู้
- 2.แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้สังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วม และกิจกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนภายในสถานพินิจ
- 3.แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) ใช้บันทึกข้อมูลจากการลงพื้นที่ สภาแวดล้อม และประเด็นสำคัญระหว่างการเก็บข้อมูล
- 4.แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และรายงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู

การหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกภาคสนามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน การวิจัยเชิงคุณภาพ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความครอบคลุมของประเด็นคำถาม ความเหมาะสมของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสาร รวมทั้งเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม เพื่อยืนยันความถูกต้องและความสอดคล้องของข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และผู้แทนภาคีเครือข่าย ควบคู่กับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูภายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี จำนวน 30 คน เพื่อศึกษาพฤติกรรม การมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสาร มาตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการสังเคราะห์เชิงแนวคิด (Conceptual Synthesis) เพื่อสรุปประเด็นสำคัญและพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

(1) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ใช้ในการพัฒนาเยาวชนมีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยสามารถอธิบายเป็น 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ (1) การสร้างประสบการณ์ผ่านกิจกรรม (Experience) (2) การสะท้อนคิด (Reflection) (3) การสร้างความเข้าใจและบทเรียน (Conceptualization) (4) การทดลองปฏิบัติและปรับพฤติกรรม (Experimentation) และ (5) การเสริมสร้างการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ และพฤติกรรมเชิงบวกของเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม

ตารางที่ 1 กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการพัฒนาเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู

ลำดับ	ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้	ลักษณะกิจกรรม/กระบวนการ	ผลที่เกิดขึ้นกับเยาวชน
1	การสร้างประสบการณ์ (Experience)	การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น ฝึกอาชีพ กิจกรรมกลุ่ม งานจิตอาสา	เยาวชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความสนใจและมีส่วนร่วม
2	การสะท้อนคิด (Reflection)	การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตั้งคำถาม และการสะท้อนผลหลังทำกิจกรรม	เยาวชนเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง เข้าใจผลของการกระทำ
3	การสร้างความเข้าใจและบทเรียน (Conceptualization)	การสรุปบทเรียน เชื่อมโยงประสบการณ์กับแนวคิดและการใช้ชีวิต	เยาวชนพัฒนาความคิดเชิงเหตุผล และเข้าใจแนวทางการปรับพฤติกรรม
4	การทดลองปฏิบัติและปรับพฤติกรรม (Experimentation)	การนำสิ่งที่เรียนรู้ไปทดลองปฏิบัติในกิจกรรมหรือชีวิตประจำวัน	เยาวชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีความรับผิดชอบมากขึ้น
5	การเสริมสร้างการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration)	การเตรียมความพร้อมด้านทักษะชีวิต การปรับตัว และการเชื่อมโยงกับสังคม	เยาวชนมีความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

จากตาราง พบว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การสร้างประสบการณ์ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ การสะท้อนคิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ การสรุปบทเรียนและสร้างความเข้าใจ การนำสิ่งที่เรียนรู้ไปทดลองปรับใช้ใน ชีวิตประจำวัน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมเพื่อกลับคืนสู่สังคมอย่างเหมาะสม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ เยาวชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง พัฒนาทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ การตระหนักรู้ในตนเอง และสามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางเชิงบวก อันนำไปสู่การกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

(2) วิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิง ฟื้นฟู พบว่า ความสำเร็จของกระบวนการฟื้นฟูเกิดจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหลายภาคส่วน ทั้งบุคลากรภายใน สถานพินิจ ภาศึเครือข่ายภายนอก และรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยองค์ประกอบดังกล่าวทำงานเชื่อมโยงกันในลักษณะของระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนาเยาวชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชน

องค์ประกอบหลัก	กลไกการดำเนินงาน	ลักษณะการทำงาน	ผลที่เกิดขึ้น
1.บุคลากรภายใน สถานพินิจ	การออกแบบและจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)	ทำหน้าที่ดูแล สนับสนุน และ กระตุ้นการมีส่วนร่วมของ เยาวชน	เยาวชนเกิดการเรียนรู้อย่าง ใกล้ชิด มีพฤติกรรมและ ทักษะที่ดีขึ้น
2.ภาศึเครือข่าย ภายนอก	การสนับสนุนองค์ความรู้ ทักษะ อาชีพ และทรัพยากร	เชื่อมโยงโอกาสการเรียนรู้กับ บริบทสังคมจริง	เยาวชนได้รับโอกาสพัฒนา และเตรียมความพร้อมสู่ สังคม
3.กิจกรรมการ เรียนรู้เชิงปฏิบัติ	การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Learning by Doing)	เน้นประสบการณ์จริง การมี ส่วนร่วม และการฝึกทักษะ ชีวิต	เยาวชนเกิดทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ และการ ปรับตัว
4.กระบวนการมี ส่วนร่วม	การทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น	เปิดโอกาสให้เยาวชนมี บทบาทในกิจกรรม	เยาวชนเกิดความมั่นใจและ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ
5.ระบบสนับสนุน เชิงบูรณาการ	การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน อย่างต่อเนื่อง	เชื่อมโยงบุคลากร กิจกรรม และเครือข่ายเข้าด้วยกัน	เกิดการพัฒนาเยาวชนอย่าง ต่อเนื่องและยั่งยืน

จากตาราง พบว่า การฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟูเกิดจากการบูรณาการองค์ประกอบหลายด้าน ร่วมกัน ทั้งบุคลากรภายในสถานพินิจ ภาศึเครือข่ายภายนอก กิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วม และระบบ สนับสนุนเชิงบูรณาการ โดยแต่ละองค์ประกอบมีบทบาทเชื่อมโยงและสนับสนุนกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เยาวชนได้รับการ พัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ ความมั่นใจ และการปรับตัวทางสังคม ตลอดจนเกิดการเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวกและการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

(3) โมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานพินิจ

จากผลการศึกษาสามารถสังเคราะห์เป็นโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการ ยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice Experiential Learning Model: RJ-EL Model) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางเชิงระบบที่ บูรณาการแนวทางการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เข้ากับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชนผ่าน กระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ในเชิงโครงสร้าง โมเดล RJ-EL ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

(1) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งเป็นแกนกลางของโมเดล โดยดำเนินผ่าน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างประสบการณ์ (Experience) การสะท้อนคิด (Reflection) การสังเคราะห์ความเข้าใจ (Conceptualization) การทดลองปฏิบัติ (Experimentation) และการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration)

(2) กลไกการฟื้นฟูเชิงยุทธธรรม ซึ่งเน้นการสร้างควมรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ร่วมกันของเยาวชน บุคลากร และผู้เกี่ยวข้อง

(3) ระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วยบทบาทของบุคลากรในสถานพินิจ ภาควิชาเครือข่าย และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาเยาวชน

ในเชิงกระบวนการ โมเดลดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้ (learning cycle) ที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการสร้างประสบการณ์ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ จากนั้นนำไปสู่การสะท้อนคิดเพื่อให้เยาวชนตระหนักรู้ในตนเอง ก่อนจะพัฒนาเป็นความเข้าใจและบทเรียนที่สามารถนำไปทดลองปฏิบัติและปรับพฤติกรรมในชีวิตจริง และสุดท้ายคือการเสริมสร้างความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวมีลักษณะวนซ้ำและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงลึกและการเปลี่ยนแปลงจากภายใน

ในเชิงผลลัพธ์ โมเดล RJ-EL ช่วยส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนในหลายมิติ ได้แก่ ด้านพฤติกรรม (behavioral change) ด้านทักษะชีวิต (life skills) และด้านคุณค่าทางสังคม (social values) โดยเฉพาะการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการปรับตัวในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำและส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ โมเดล RJ-EL ยังมีลักษณะยืดหยุ่น (flexible model) ที่สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถาบัน โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบกิจกรรมเฉพาะ แต่เน้นการยึดหลักการสำคัญของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การมีส่วนร่วม และการฟื้นฟูเป็นแกนกลาง ซึ่งทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานพินิจหรือสถาบันอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้โดยมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น โมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (RJ-EL Model) จึงเป็นทั้งกรอบแนวคิดและเครื่องมือเชิงปฏิบัติที่ช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้ การฟื้นฟู และการพัฒนาเยาวชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน และสามารถขยายผลในเชิงนโยบายและการปฏิบัติได้ในระยะยาว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง และดำเนินอย่างต่อเนื่องผ่าน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างประสบการณ์ (Experience) การสะท้อนคิด (Reflection) การสร้างความเข้าใจและบทเรียน (Conceptualization) การทดลองปฏิบัติและปรับพฤติกรรม (Experimentation) และการเสริมสร้างการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) ส่งผลให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง พัฒนาทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ การตระหนักรู้ในตนเอง และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงบวกได้อย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb [7] ซึ่งอธิบายว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากวงจรการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด การสร้างความเข้าใจ และการนำองค์ความรู้ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงอย่างต่อเนื่อง การที่เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมจริง ได้สะท้อนบทเรียนจากประสบการณ์ และนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการเรียนรู้จากภายใน (Transformative Learning) มากกว่าการรับความรู้หรือคำสั่งจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ พฤติกรรม และความรับผิดชอบต่อตนเองอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การเพิ่มขั้นตอน Reintegration ในโมเดลที่พัฒนาขึ้น ยังสะท้อนให้เห็นการขยาย

วงจรการเรียนรู้ของ Kolb ให้สอดคล้องกับบริบทของกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู โดยไม่ได้หยุดเพียงการทดลองปฏิบัติ แต่เชื่อมโยงไปสู่การเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการฟื้นฟูเยาวชนในบริบทของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Supachai Traithaitheera et al. [3] ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะซึ่งเน้นการมีส่วนร่วม การสะท้อนคิด การวางแผนชีวิต และการเสริมพลังให้ผู้เรียน สามารถส่งเสริมการตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองและพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการกลับคืนสู่สังคมได้ โดยเฉพาะกระบวนการ Reflection และ Empowerment ที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากภายใน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nutchana Phutthasaeng et al. [4] ซึ่งพบว่า การจัดกิจกรรมแบบลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) ร่วมกับกระบวนการสะท้อนคิด ช่วยให้เยาวชนเกิดความกระตือรือร้น เห็นคุณค่าในตนเอง และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมในการกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพ้นกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Phra Palad Somsak Kattathammo (Sorathawon), & Itsaraphong Kraisin [11] ที่เสนอว่า การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและบริบทของชีวิต เพื่อพัฒนาทักษะ การคิด การแก้ปัญหา และความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ต่อยอดองค์ความรู้เดิม โดยเสนอ Restorative Justice Experiential Learning Model (RJ-EL Model) ที่บูรณาการกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เข้ากับกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู และเพิ่มขั้นตอน Reintegration เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่การกลับคืนสู่สังคมอย่างเป็นระบบ อันเป็นการขยายกรอบแนวคิดเดิมให้เหมาะสมกับบริบทของการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนของประเทศไทย

2.องค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชน พบว่าองค์ประกอบและกลไกของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการฟื้นฟูเยาวชน เกิดจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหลายภาคส่วน ทั้งบุคลากรภายในสถานพินิจ ภาควิชาตำรวจภายนอก กิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วม และระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการ โดยองค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านทักษะชีวิต ความมั่นใจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการปรับตัวทางสังคม ซึ่งนำไปสู่การฟื้นฟูอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice) ของ Howard Zehr [8] ซึ่งเสนอว่า การฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะเกิดประสิทธิผลเมื่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้กระทำความผิด ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการเยียวยา สร้างความรับผิดชอบต่อสังคม และสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนไม่ได้เกิดจากการดำเนินกิจกรรมเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของระบบสนับสนุนทางสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะชีวิต และการเสริมสร้างโอกาสในการกลับคืนสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิด ระบบนิเวศทางสังคม (Ecological Systems Theory) ของ Bronfenbrenner [12] ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมและการพัฒนาการของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมในหลายระดับ ทั้งครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสถาบันทางสังคม การที่สถานพินิจสามารถเชื่อมโยงการทำงานของบุคลากร ภาควิชาตำรวจ และกิจกรรมการเรียนรู้เข้าด้วยกัน จึงช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kan Sriwiphasathit [5] ที่พบว่า ความสำเร็จของการฟื้นฟูเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับกระสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีแผนดำเนินงานร่วมกัน และการบูรณาการการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้การพัฒนาเยาวชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีเอกภาพ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Matalak Seramethakul et al. [6] ที่เสนอว่า การพัฒนาและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เกิดประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และหน่วยงานท้องถิ่น รวมถึงระบบสนับสนุนที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการปรับตัวและลดโอกาสการกระทำความผิดซ้ำอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Thatthiphon Noichat et al. [13] ที่กล่าวว่า การพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของหลาย

ภาคส่วน เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาทักษะชีวิต และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ขยายองค์ความรู้เดิม โดยแสดงให้เห็นว่า ระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม แต่เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เข้ากับกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู ทำให้เกิดการพัฒนาวัยรุ่นในมิติของการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการกลับคืนสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของ Restorative Justice Experiential Learning Model (RJ-EL Model) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3.การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (RJ-EL Model) การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice Experiential Learning Model: RJ-EL Model) เป็นการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เข้ากับกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Process) (2) กลไกการฟื้นฟูเชิงยุติธรรม (Restorative Justice Mechanism) และ (3) ระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการ (Integrated Support System) ซึ่งทำงานเชื่อมโยงกันในลักษณะของวงจรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาวัยรุ่นทั้งด้านพฤติกรรม ทักษะชีวิต และคุณค่าทางสังคม อีกทั้งยังเป็นโมเดลที่มีความยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถาบัน และขยายผลสู่การปฏิบัติในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb [7] ซึ่งมองว่าการเรียนรู้ที่ยั่งยืนเกิดจากวงจรของการได้รับประสบการณ์ การสะท้อนคิด การสร้างองค์ความรู้ และการนำความรู้ไปทดลองใช้ ขณะเดียวกัน ยังสอดคล้องกับแนวคิด Restorative Justice ของ Howard Zehr [8] ที่อธิบายว่า การฟื้นฟูกระทำผิดควรมุ่งสร้างความรับผิดชอบ การเยียวยาความเสียหาย และการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคม การบูรณาการทั้งสองแนวคิดเข้าด้วยกันทำให้โมเดล RJ-EL ไม่เพียงส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนจากประสบการณ์จริง แต่ยังเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้เข้ากับการฟื้นฟูพฤติกรรมและการสร้างเครือข่ายสนับสนุนทางสังคมอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Surat Phaknoi et al. [14] ที่อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาเชิงระบบที่เชื่อมโยงมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนามนุษย์ผ่านการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Pramuk Srichaiwong [15] ที่เสนอว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรสร้างความสมดุลระหว่างพัฒนามนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมเป็นฐานสำคัญ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Somphop Chuloh and Phutthathon Chirayus [16] ที่กล่าวว่า การพัฒนาองค์กรให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผน การบูรณาการการทำงาน และระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ ต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยเดิม โดยไม่ได้เสนอเพียงกิจกรรมหรือแนวทางการฟื้นฟูเยาวชนเท่านั้น แต่ได้พัฒนา Restorative Justice Experiential Learning Model (RJ-EL Model) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู และระบบสนับสนุนทางสังคมไว้ในโมเดลเดียว ทำให้สามารถอธิบายกลไกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนได้อย่างเป็นระบบ และสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกระบวนการฟื้นฟูในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือหน่วยงานที่ทำงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในบริบทอื่นได้อย่างยืดหยุ่นและเหมาะสม

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู” ทำให้เกิดองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาและฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยพบว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิต ความรับผิดชอบ การตระหนักรู้ในตนเอง และความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้โมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (RJ-EL Model)

องค์ความรู้ที่สำคัญจากการวิจัย คือ การสังเคราะห์และบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เข้ากับกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice) จนพัฒนาเป็น กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ (Conceptual Model) ภายใต้อำนาจโมเดลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการฟื้นฟูเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice Experiential Learning Model: RJ-EL Model) ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Process) (2) กลไกการฟื้นฟูเชิงยุติธรรม (Restorative Justice Mechanism) และ (3) ระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการ (Integrated Support System) โดยองค์ประกอบทั้งสามทำงานเชื่อมโยงกันในลักษณะของวงจรการเรียนรู้และการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาพฤติกรรม ทักษะชีวิต และการกลับคืนสู่สังคมของเยาวชนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการฟื้นฟูเยาวชนไม่ได้เกิดจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพียงลำพัง แต่เกิดจากการบูรณาการความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งบุคลากรภายในสถานพินิจ ภาคีเครือข่าย ครอบครัว ชุมชน และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เยาวชนสามารถปรับตัว ลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ และกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็น กรอบแนวคิดเบื้องต้น สำหรับการออกแบบกิจกรรมพัฒนาเยาวชน การพัฒนาระบบฟื้นฟูในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม RJ-EL Model ที่พัฒนาขึ้นยังอยู่ในระดับของโมเดลเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ซึ่งพัฒนาจากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในบริบทของพื้นที่ศึกษา ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดลองประยุกต์ใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ และยกระดับโมเดลสู่การเป็น Validated Model ที่สามารถขยายผลเชิงนโยบายและการปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง

ข้อจำกัดของการวิจัย (Limitations)

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในบริบทของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นกรณีศึกษาเพียงแห่งเดียว จึงสะท้อนผลการศึกษายกได้บริบทด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากร และเครือข่ายความร่วมมือของพื้นที่ดังกล่าว

ผลการวิจัยจึงอาจมีข้อจำกัดในการอ้างอิงหรือขยายผลไปยังสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น สถานพินิจขนาดใหญ่ พื้นที่เขตเมือง หรือพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาโมเดล จึงยังไม่ได้ประเมินประสิทธิผลของโมเดล RJ-EL ด้วยข้อมูลเชิงปริมาณหรือการติดตามผลระยะยาวหลังเยาวชนกลับคืนสู่สังคม

ดังนั้นการวิจัยในอนาคตควรนำโมเดล Restorative Justice Experiential Learning Model (RJ-EL Model) ไปทดลองใช้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีบริบทแตกต่างกัน รวมทั้งศึกษาผลลัพธ์ด้วยการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) หรือการติดตามผลระยะยาว เพื่อประเมินประสิทธิผลของโมเดลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การลดการกระทำผิดซ้ำ และการกลับคืนสู่สังคมของเยาวชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนา Restorative Justice Experiential Learning Model (RJ-EL Model) ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการออกแบบและพัฒนากิจกรรมฟื้นฟูเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (2) กลไกการฟื้นฟูเชิงยุติธรรม และ (3) ระบบสนับสนุนเชิงบูรณาการ ไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ การพัฒนาทักษะชีวิต และการเตรียมความพร้อมของเยาวชนก่อนกลับคืนสู่สังคม

นอกจากนี้ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนสามารถใช้ RJ-EL Model เป็นกรอบในการวางแผนและบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ ครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่ต่อเนื่องและเหมาะสมกับบริบทของเยาวชนแต่ละราย อันจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการฟื้นฟู ลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำ และส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

และในระดับนโยบาย หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาแนวทางหรือคู่มือการจัดกิจกรรมฟื้นฟู การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูเยาวชน โดยควรมีการทดลองประยุกต์ใช้โมเดลในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีบริบทแตกต่างกัน พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาโมเดลให้มีความเหมาะสม และสามารถขยายผลได้ในระดับประเทศ

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] Chinbutranon, R. (2025). Integration of the Five Precepts with sustainable justice in juvenile cases. *Journal of Interdisciplinary Innovation Review*, 8(3), 335–348. (In Thai)
- [2] Rattanakaset, P. (2023). Development of the criminal justice process for children and juveniles based on the best interests of the child. *Ramkhamhaeng Law Journal*, 12(1), 35–64. (In Thai)
- [3] Traithaitheera, S., Pathumcharoenwatthana, W., & Pathumcharoenwatthana, W. (2024). Development of a competency-based learning management model for children and youth in the justice process: A case study of Juvenile Vocational Training Center Region 5. *Journal of the Professional Development Association of Educational Administration of Thailand*, 6(3), 101–113. (In Thai)
- [4] Phutthasaeng, N., Thatsananchalee, P., Silawanich, P., Senket, A., & Nanchaa, K. (2023). Development of a vocational skills learning management model for children and youth in the justice process in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(9), 78–89. (In Thai)

- [5] Sriwiphasathit, K. (2024). Development of an administrative model for rehabilitation of children and youth in the justice process. *Journal of Social Science and Cultural*, 8(8), 329–335. (In Thai)
- [6] Seramethakul, M., Jitjaeng, N., & Naphathanaphong, C. (2024). Guidelines for developing the Thai community justice system in the future to enhance the efficiency of community justice operations under the context of Thai society. *Thammasat Law Journal*, 53(4), 1110–1153. (In Thai)
- [7] Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- [8] Zehr, H. (2002). *The Little Book of Restorative Justice*. Intercourse, PA: Good Books.
- [9] Umbreit, M. S., Coates, R. B., & Vos, B. (2004). Victim-offender mediation: Three decades of practice and research. *Conflict Resolution Quarterly*, 22(1–2), 279–303. <https://doi.org/10.1002/crq.102>
- [10] Lipsey, M. W. (2009). *The Primary Factors that Characterize Effective Interventions with Juvenile Offenders: A Meta-Analytic Overview*. *Victims & Offenders*, 4(2), 124–147. <https://doi.org/10.1080/15564880802612573>
- [11] Phra Palad Somsak Kattathammo (Sorathawon), & Kraisin, I. (2025). Education for sustainable development and citizenship building toward a global society. *Journal of Interdisciplinary Teacher Education*, 1(5), 19–24. (In Thai)
- [12] Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- [13] Noichat, T., Mankan, W., Charinang, P., & Nimpanit, J. (2025). Public policy on human security development. *Journal of Academic for Public and Private Management*, 7(3), 762–772. (In Thai)
- [14] Phaknoi, S., Phra Maha Bunlert Chuaythani, Phra Maha Prakasit Thitiphasitthikhon, Phra Palad Praphot Yusamran, & Sodprasert, S. (2024). Development concept and sustainable development options. *The Journal of Research and Academics*, 7(3), 351–366. (In Thai)
- [15] Srichaiwong, P. (2025). Analysis of the sufficiency economy philosophy in the context of sustainable development. *Journal of Social Science Perspective (JSSP)*, 1(1), 15–28. (In Thai)
- [16] Chuloh, S., & Chirayus, P. (2024). Social development for the sustainable development of the organization. *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 11(1), 285–295. (In Thai)